

vesti, pa je uzeto kot približno pravilno število 70. Kakšen kompromis je to! Kateri so torej za šolstvo najpoglavitejši oziri? Ali ne pedagoški? In tak kompromis neumljivih razlogov se sklepa v narodni državi, kateri mora biti vseobča narodna izobrazba suprema lex. Neumljivi so nam razlogi še zlasti zato, ker se v zakonskem načrtu vobče ne računi s kakim pomanjkanjem šolskih prostorov ali učiteljstva; saj hoče čl. 7. prenesti za vse kraje, kjer ni zabavišč, iz srbskega šolskega zakona uredbo pripravljalnega razreda pri osnovni šoli; in tolmač prav indiskretno priznava razlog za to nepotrebno ureditev, ko pripoveduje: »Institucija pripravljalnih razredov ni bila poznata v krajih bivše Avstro-Ogrske; ohranjena je pa ipak zaradi Srbije, i ako bi bilo želeli, da se namesto pripravljalnih razredov uvedejo otroška zabavišča.«

O ustanovitvi in obdržavanju šol govori II. poglavje, kjer se glasi čl. 12.: »Osnovna šola se mora ustanoviti tam, kjer je v okolici s polumerom 4 km najmanj 40 za šolo doraslih otrok, ki nimajo prilike izpod 4 km hoditi v šolo.« Tudi ta odredba se nam zdi preširoka; boljše bi bilo, da se je tu držalo starega srbskega zakona s številom 30. Strah pred premmogimi šolami bi ne smel biti merodajen za šolstvo, ki mu je namen »zlasti širiti pismenost in prosveto v narodu.« Pa recimo, da danes in v najkrajšem času ne zmoremo stroškov za ustanavljanje tako gostih šol. Kaj pa bo z deco v oddaljenih, prav redko obljubljenih krajih, kjer ni zadostnega števila šolobveznih otrok? In to je slučaj prav tam, kjer je šolstvo najbolj zanemarjeno in število analfabetov najvišje. Za vse te razmere nimata načrt in tolmač nobenega ozira; bilo bi pa zelo prav, če bi se bili oprijeli v Beogradu predloga ljubljanske ankete, ki je priporočala za take kraje sistem potovalnih šol. To se vsaj nam zdi nujnejše kakor ona parada s šolskimi slavnostmi koncem šolskega leta in z delitvijo daril pridnim učencem, kar se je po svetu uprav iz pedagoških razlogov opustilo, pri nas pa hoče zakon s čl. 25., odst. 2. zoper uvesti.

Vobče pa skrbi zakon za obdržavanje šol prav dobro; za vse je odgovorna in nosi stroške — z okrožnimi, pokrajinskimi in državnimi subvencijami — šolska občina. Ta oskrbuje tudi vsakemu učitelju popolno prosto stanovanje (2 sobi s pritlikinami) in prosto kurjavo vnaprej za vse šolsko leto. Šolsko zemljišče znaša najmanj pol ha.

Šolsko leto traja — po čl. 22. 10 mesecev z dvema polletnima semestroma; šolske oprostitve odpadejo do dvakrat po sedem dni na leto za otroke višjih razredov, s čemer se strinjamo; želimo le, da bi se uvedla ta oprostitve individualno, a ne generelno. Ne želimo pa si uvedbe pol dnevnega pouka, kakor ga dovoljuje isti člen; pač pa bomo morali vztrajati na tem, da je postavno določena najnižje organizirana šola dvorazrednica s celodnevним poukom.

Vstop v šolo je vobče — po čl. 23. — obvezen z dopolnjenim 7. šolskim letom, dovoljuje pa se tudi z dopolnjenim 6., če je otrok duševno in telesno dovoljno razvit in je v šoli dovolj prostora.

Isti člen določa obravnavo šolskih z a m u d. Radikalnosti, ki jo nahajamo tu, bi si želeli še v večih odstavkih. Prvi trije dnevi neopravičenih zamud se odpravijo z opominom, vsak naslednji dan do 30 pa predpisuje kazen 1 dinara za dan, neopravičeni dnevi nad 30 pa kazen 3 dinarov za vsak dan. Staršem, ki plačujejo izpod 15 dinarov neposrednega davka, se denarna globa lahko izpremeni v zaporno kazen ali v roboto na občinskem in šolskem zemljišču, kjer šteje vsak dan robote ali zapora za 5 dinarov. Kazni izterjava predsednik (namestnik) šolske občine v roku 30 dni; če tega ne izvrši, plača globo sam.

Učiteljsko nastavljanje se vrši na isti način, kakor pri nas dozdaj; tudi usposobljenostni izpit je še ohranjen, po našem že večkrat povdajanem mnenju brez potrebe. Na mesto šolskega upravitelja (dozdaj »šolskega vodja«) se more imenovati le učitelj, ki je služboval najmanj 10 let kot stalni učitelj.

S pravicami učiteljstva, ki jih obravnavajo čl. 33.-44., smo vobče lahko prav zadovoljni; zdi pa se nam, da je centraliziranje predaleč izvedeno, če naj vsakega začasnega učitelja imenuje pokrajinska šolska oblast in vsakega stalnega ministrstvo prosvete. Če se pusti sedanjí postopek, bo olahkočeno poslovanje šolskih uradov, kar je gotovo tudi v pro-speh šolstvu. Obvezno število učnih ur je za učitelja(jico), 28 na teden, kar bo treba vsekakor znižati, če upoštevamo, da zahteva zakon od učiteljstva tudi prosvetno delovanje izven šole. Ureditev službenih

prejemkov, pokojnine ter preskrba učiteljskih vdov in sirot je ista kot pri državnih uradnikih z dovršeno srednjošolsko izobrazbo, a odprta navzgor; tudi glede bolezenskih dopustov veljajo isti predpisi kakor za državne uradnike.

Učiteljeva kvalifikacija se vpisuje v kvalifikacijski list, ki ga učitelj lahko vsak čas vidi in si ga prepiše; proti nepovoljni oceni se lahko pritoži, na kar se eventualno izvrši nova ocena od pokrajinske šolske oblasti. A če se je ocena izkazala za pravo, nosi učitelj vse stroške tega drugega pregleda.

Pravice so torej vobče iste, kakor jih je učiteljstvo izdavnja terjalo, zato pa se tudi ne pritožujemo, če so odmerjene v čl. 45.-48. dolžnosti tako, da povsod zveni upravičena državna in narodna zahteva: »Učiteljstvu je zabranjeno vsako drugo zanimanje, ki se ne sklada z učiteljsko službo.« To pa, da bi učitelja lahko uvajal v njegovo službovanje tudi predsednik šolske občine, kar mirno in brez škode črtajmo iz zakona.

Upravo in nadzorovanje (čl. 54.) nad narodnimi šolami vrše: 1. minister prosvete z državnim šolskim svetom; 2. pokrajinske šolske oblasti (poverjeniki za uk) s pokrajinskimi šolskimi svetovi; 3. okrožni šolski nadzorniki z okrožnimi šolskimi odbori; 4. šolski upravitelji s krajevnimi šolskimi odbori. Šolska okrožja in šolske občine se narejajo po potrebah šole brez ozira na politično razdelitev.

Predaleč bi vodilo, če bi hoteli navajati vse dolžnosti in posle teh institucij; ne bo pa odveč, če pustimo govoriti o njih nekoliko tolmača, ki pravi:

»Prosvetni odbor je bil enodušen v mišljenju, da mora biti vse šolstvo, tudi osnovno, državna institucija in kot taka mora imeti svojo posebno organizacijo in upravo, povsem neodvisno od vsake druge, zlasti od politične oblasti. Ta organizacija se zamišlja razdeljena na 4 instance... itd. Kakor smo jih navedli zgoraj in katerim najde analogon lahko vsak poznavalec upravne uredbe današnjega našega ljudskega šolstva.

Pripomniti pa je treba, da najnižja instance ni krajevni šolski odbor (analogen »krajnemu šolskemu svetu«), marveč šolski upravitelj; krajevni šol. odbor ima le nalogo skrbeti za šolo, odvzete pa so mu v starem avstrijskem zakonu namišljene »pedagoške« pravice. Dasi smo obili od nekdanj nasprotniki krajevnih šolskih svetov in smo se danes načelni nasprotniki vseh podobnih institucij, bi se iz praktičnih ozir-rov morebiti še sprijaznili s to novo pravico, če ostane v polnem obsegu v veljavi iz srbskega osnovnošolskega zakona sprejeti čl. 57., ki se glasi: »Predsednik sklicuje seje (BN!) v šolskem poslopiju« po potrebi poslov. Dolžan pa je sklicati seje vsakokrat, kadar to zahteva upravitelj (učitelj) ali večina odbora in to najpozneje v teku osmih dni. Če tega ne storijo, se vsakokrat kaznuje denarno v prid šolski blagajni. Globo določa okrožni nadzornik po pritožbi upravitelja ali kakega člana krajevnega odbora, a izvršuje jo državna izvršilna oblast. K sejam je dolžan prihajati vsak član. Če se seje ne udeleži in ne opraviči svojega izostanka z važnim vzrokom, kaznuje ga šolski odbor s tremi dinari v korist šolski blagajni. To kazen izvršuje občinska politična oblast ali ako je kaznjeni član iz druge politične občine, izvršuje kazen politična oblast one druge občine«. Ker se glasom čl. 60. predsednik in člani šolskega odbora lahko kaznujejo z globo tudi v vsakem drugem pri nevršenju predpisanih dolžnosti, bi smeli upati, da ti krajevni šolski odbori ne bodo take ovire pri šolstvu kakor so bili naši krajevi šolski sveti.

Vobče pa ima učiteljstvo v vseh teh institucijah boljše zastopstvo kot v dozdajšnjih (treba bo gledati in na to, da bodo ti njegovi zastopniki bolj voljni in ne po večini virilisti!) ter so sploh zastopane potrebne praktične stanovske stroke. Tako na pr. so v okrožnem šolskem odboru naslednji člani: 1. okrožni načelnik, 2. šolski nadzornik v okrožju, 3. upravitelj učiteljstva v istem okrožju, ali če tega ni, ravnatelj srednje šole v okrožnem mestu, 4. šolski zdravnik, ali kjer ga ni, najstarejši uradni zdravnik, 5. uradni zemljemerec (inženjer), 6. upravitelj (upraviteljica) meščanske šole, 7. upravitelj osnovne šole v okrožnem mestu ali če jih je več, službeno najstarejši upravitelj, 8. po eden poslanec iz vsakega okraja, ki ga izbere okrajna skupščina na tri leta, 9. dva člana, ki ju izbere okrožni učiteljski zbor na tri leta, 10. skrbstveni sodnik.

Ker smo na to vajeni, pogreša naše oko v tej in drugih tozadevnih listih virilista-zastopnika cerkve. Da se je ta izpustil, pripoveduje tolmač, se je zgodilo zato, ker »se je hotelo po eni strani dokumentirati nezavisnost šole od cerkve...

a da je pokazala i praksa, da delovanje neizvoljenih duhovnikov v šolskih odborih ni na korist naroda, ker vodi do svaje med učiteljstvom in duhovščino, vsled česar na koncu koncev trpi edinole vzgojno delo v kraju.«

Da se je krajevnim šolskim odborom odvzela pravica sestave ternopredloga, je docela prav; s tem se odpravi ono trpko nadzorstvo in sorodniška protekcija.

Tudi ureditvi okrožnega šolskega nadzornika nimamo vobče kaj dostaviti; zakonski načrt ga napravljaja takega kakor smo si ga želeli: neodvisnega voditelja šolstva in pedagoškega urejevalca šolskega dela v njegovem okrožju. Dobro pa bi bilo, če se mu da prilika sestajati se z vsem učiteljstvom v okrožju na okrožnih učiteljskih skupščinah češče, kakor določa to čl. 70., ki govori o »vsaj enkrat vsaka tri leta«. Čl. 71. pa mora izpolniti vsebino teh skupščin, kajti pri sedanjí vsebini (1. pretesanje pedagoških vprašanj, 2. ocenjevanje zglednih predavanj in v 3. — 7. ostala snov starih avstrijskih uradnih učiteljskih konferenc stopijo tudi nove skupščine na isti nivo, kjer so bile stare, ki so brezplodno dolgočasilje svoje obiskovalce.

Zakonskemu načrtu je pridejan tudi načrt disciplinarnega postopanja z učitelji narodnih šol. Ta je sestavljen vobče moderno; želimo pa, da se pred katerokoli obravnavo izpopolni v smislu svoje obljube v točki 18., kjer pravi: »Pobližnje ustanove za disciplinarni postopek bi se vzele iz hrvatske učiteljske pragmatike, izdane z naredbo narodnega večja SHS od 12. septembra 1918.« — Ta pragmatika ima namreč v sebi lepe zahteve.

Kakor smo jih objektivno navajali, smo v svojih pripombah pokazali iz dolobč lahko marsikatero vrlino poleg v začetku omenjenih nedostatkov. Če bi vedeli, da je tista kompromisna ureditev namenjena le prehodni dobi, bi se še s to ali z ono sprijaznili: a mnenja smo, da bi za prehodno dobo sploh ne kazalo urejevati z zakonom, zadostovala bi ministrska naredba, ki naj bi absorbirala iz ljudskošolskih zakonikov vse najboljše. Taka naredba, ki jo je ob dani potrebi pač lažje izpreminjati kakor zakon, bi bila za administrativno organizacijo podlaga enega dela zakona; »enega dela«, kajti prejšnje smo prepričani, da je za nas nujna potreba, če začnemo prav kmalu resno premotrivati problem enotnega šolskega vzgojnega zakona.

BOŽO RAČIČ: Belokranjske šole.

Ni dolgo tega, odkar sem se pečal v »Tovarišu« z belokranjskim šolstvom. Statistika je pokazala, da je okraj najbolj zanemarjen. Zadnjič nam je povedala naša Poldka nekaj, kar mi daje povod, da nadaljujem še jaz o sosednjih šolah, ker sicer bi kdo mislil, da je najlepše služiti v idilski, ali kakor jo moj prijatelj Janko nazivlje: v boljševiski krajini.

Počasi bomo dokazali popolno delanemožnost krajevnih šolskih svetov, odpravili pa jih še dolgo ne bomo. Zakaj? Zato!

Viniška šola je podprta z devetimi tramovi, le to je škoda, da ne s ceste, ker potem bi bila občina prisiljena delati novo cesto, ali — novo šolo. Če bi že do tega prišlo, bi sigurno zgradili — cesto... Poslopije izgleda kakor ljubljanske hiše ob potresu. Škoda, da ne prinaša »U. T.« slik — mislili bi, da je to tam kje blizu fronte... Da bi videli Poldkino klet, ki jo imenuje uradni jezik — učilnico! Glavna svetloba pada od zadaj v sobo in učenci ne vidijo pri najboljši volji, če je kaj napisano na tabli, ker se blišči. O vsem drugem niti ne govorim, kdo se bode zmenil za vse to!

No prijatelj, pojdiva še na Bojance! Tam, za Velikim Bukovjem, leži raztresena ta srbska vasica. Žene nosijo krasno narodno nošo, ki so jo ohranile z jezikom in vero, še po 500 letih med nami. Tam, pod vaškim pokopališčem, čepi na travniku mala hišica — pravijo ji šola. Vstopiva! Po ozkem hodniku pridejo do prvih vrat, ki vodijo v učilnico. Recimo, da odgovarja duhu moderne šole — pred 40. leti! Malo dalje na hodniku so še ena vrata. Odpri! 5 m dolga in 2 m široka dvorana se odpre pred teboj. V kotu pri vratih je majhen pločevinast štedilnik, ki nadomešča peč. V drugem kotu pa raste iz sobnih tal zeleni slak in se veseli z učiteljsko vred lepega solnca, ki škili skozi razbito okno v »širni hram« učitejskega stanovanja. Kuhinje namreč ni v šoli. Kleti tudi ni, pod streho ne moreš, ker ni stopnjic, lestve pa šola ne premore. Eno samostanišče z nepokrito greznico je še v šoli. Dvornice, seveda tudi ni, in ograje okoli hiše naravno tudi ne. Postava sicer

pravi, da mora biti pri šoli vodnjak, a to ne velja za Belo krajino. Da bi si mogla učiteljica vsaj ob deževnem vremenu nastreči skaf strešnice! Ne moreče je tudi to, ker ni cevi pri strehi. Treba je torej precej daleč k sosedu po skačček kapnice in lepo moraš prositi, pa vsakokrat posebej.

Prodajalne ni na Bojancih, zato je treba ali na Vinico, ali v Griblje, ali celo v Crnomelj. Če zbolíš tam na kraju vasi napiši testament in spravi se hitro z Bogom, pa umri, ker te itak ne bode nihče slišal, če bi klical na pmoč. Hodi naprej tovariš z menoj! Skozi Veliko Bukovje greva! To je velika, največja belokranjska šuma, ki jo bo posedal žid in prodal v tuje kraje. No, drugo ti povem na uho, ker je vse velika skrivnost. Preko Velikih Sel prideva do Adiešič ob Kolpi. Na prvi pogled me bodeš zavidal za lepo šolo. Učilnici sta zračni in svetli. Okna so široka 1 m 30 cm in visoka 2 m 40 cm. Pod in pa stopnjice, je vse, kar je dobrega na tej šoli. Stranišča so obrnjena na solnčno stran. Jako smo obdarjeni z njimi — 9 jih je v hiši, zato pa ni pisarne ali kakega kabineta, ki je pri vsaki enorazrednici — seveda po drugih okrajih. Vodnjaka ni in ga tudi menda ne bo tako hitro. Potreben bi bil pač, ker rabi človek le nekaj vode, da se umije, za kuho tudi, celo za pranje. Mogoče bi prišla voda celo prav ob času kake nesreče požara. Vidimo torej, da ni vse v redu tu za zeleno Kolpo. Krive so temu pač prejšnje razmere in velika gospodarska zaostalost, ker se za te kraje ni nihče brigal. Le v času volitev je prišel kak agitator sem in obetal ljudem zlate gradove.

Zato je skrajni čas, da prevzema država šole v popolno svojo last. Potem ne bode tega, da se bodo košatile po bogatih občinah šolske palače, po revnih pa ne bo imel učitelj niti stanovanja, niti vode in tudi tisto večno kricanje »da šola košta« bo prenehalo. Ali ste že čuli, da je kmet kričal, da »koštajo« kasarne? Mislim, da ne, ali pa vsaj zelo redko. Če pa ozdrjuje šolo občina in celo revna, je naravno, da kriče za vsak vinar.

Naj obrne vlada in višji šolski svet malo pozornosti šolam po teh zapuščenih krajih, ker so razmere nevdržne. Človek potrpi do skrajnosti, ali enkrat pa le pride do tega, da odpove potrpljenje. Nujno potrebno je, da se uredi šolski obisk, odnosno uradovanje zamud in pa ukrene kaj zoper indolenco krajevnih šolskih svetov, ki so vse preje, nego šoli v korist.

iz naše organizacije. Skupne zadeve.

Z devete vodstvene seje Zaveze (dne 18. julija 1919).

1. Zaveza je naznanila upravnemu odboru združenja v Beogradu oba poročevalca, da ju prijavijo ministrstvu prosvete, kamor naj se pozoveta na službovanje. Istočasno se je izročilo enemu izmed obeh poročevalcev poverilo, da ukotovi v Beogradu pravno in gnotno vprašanje teh referentov.

2. Okrajna učiteljska društva na Kranjskem so poslala Zavezi poročila glede nameščenja novih okrajnih šolskih nadzornikov. Doslej manjkajo še štiri taka poročila.

3. Deželni vladi za Slovenijo se je odposlala prošnja, da se izpremeni del naredbe, ki govori o aktivitetnih dokladah in o učiteljskih stanovanjih, kar je bilo sprejeto na zadnji seji upravnega odbora.

4. Na železniško ministrstvo se vložil prošnja, da bi se dovolila učiteljskim otrokom, ki hodijo v kako višjo šolo izven domačega šolskega okoliša, znižana vožnja po železnici, in da bi se jim zoper dovolili mesečni vojni listki.

5. Kamniško učiteljsko društvo želi, naj se Zaveza zavzame za revizijo šolskih tiskovin. To naj izvrši posebna anketa, v katero se pokličejo voditelji raznih večrazrednic. Sklene se, da se s to revizijo počaka dotlej, da izide novi šolski zakon. — Isto učiteljsko društvo želi revizijo vseh šolskih knjižnic. Obvelja predlog, da naj pregleda vsaka šola zase imenike vseh knjižnic, ki se nahajajo na dotični šoli, pa naj neumestne knjige sama izloči.

6. Višji šolski svet v Ljubljani prosi, naj deluje Zaveza: a) da se oglasi kolikormogoče mnogo učiteljstva za službovanje na Koroškem, b) da se vpiše mnogo dijakov na učiteljska, ker primanjkuje slovenskega učiteljskega naraščaja. — Zavezno vodstvo rešuje ob prošnji tem potom z nujnim pozivom, da vsak Zavezin član agitira med svojimi, znanci v prilog obeh gorenjih dopisov.

7. Mnogo včlanjenih učiteljskih društev je poslalo utemeljene izpremembe k načrtu za reformo šolstva. Ko se dopošljejo še ostala poročila, se jih odstopi v rešitev odseku za reformo šolstva.

8. Savinjsko učiteljsko društvo predlaga, naj se oprosti eden od učiteljskih parov popolnega plačevanja Zavezine članarine. — Ker sme o tem sklepati samo delegacija, se odstopi dopis njej v končno rešitev.

9. Sentenartsko učiteljsko društvo hoče, da plačuj učiteljstvo brez učne usposobljenosti samo polovično članarino Zaveze. — Tudi ta predlog se odstopi delegaciji v rešitev.

10. »Pokrajinski odbor za zaščito dece v Ljubljani« je pozval Zavezo, da imenuje vani svojega zastopnika. Sklene se, da zastopa Zavezo v tem odboru Zavezin predsednik.

Prijava delegatov.

Delegato so nadalje prijavila sledeča okrajna društva: XII. Učit. društvo za kočevski okraj: 54. Stefančič Franc — Vel. Lašče; 55. Ana Siska — Ribnica. Namestnika: 56. Wigele Ferdo — Lj.